

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Základní škola a mateřská škola Ostrava, Ostrčilova 10, příspěvková organizace

Ostrčilova 10/2557, Ostrava 702 00, IČ: 619890037

Zpracoval: Mgr. Jindřich Švub

Školní rok: 2023/2024

Obsah

Úvod	3
Charakteristika šikanování	3
Základní formy šikany	3
Varovné signály šikanování	4
Právní odpovědnost školy	5
Motivování pedagogů pro změnu	6
Užší realizační tým	6
Postup při řešení šikanování	7
Postup při odhalení šikany	7
Postup vyšetřování v případě, že jde o počáteční stádia šikanování (škola vyřeší situaci vlastními silami)	7
Postup vyšetřování v případě, že jde o projev pokročilé a nestandardní šikany – výbuch skupinového násilí (škola potřebuje k řešení pomoc odborníků)	9
Nápravná opatření	9
Šikana zaměřená na učitele	10
Primární prevence šikany	12
Prevence v třídnických hodinách	12
Prevence při výuce	12
Prevence na školních i mimoškolních akcích mimo vyučování	12
Ochranný režim	13
Kyberšikana	13
Spolupráce se zákonnými zástupci	16
Školní poradenské služby	17
Spolupráce se specializovanými zařízeními	17
Vztahy se školami v okolí	18
Evaluace	18
Doporučená literatura z oblasti školního šikanování	18
Přílohy	20
Kde hledat pomoc – webové odkazy	22

Úvod

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tam, kde se vyskytuje, dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a mezi žáky a učiteli.

Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických, psychických či kombinovaných útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické, tak i slovní útoky, může mít formu sexuálního obtěžování až zneužívání, nově se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace tzv. kyberšikana (zahrnuje útoky formou chatu, e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetových stránkách, sociálních sítích apod.). Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků skupinou jiných žáků.

Základní formy šikany

- **Verbální šikana** = přímá a nepřímá – psychická šikana (nadávky, urážky, pomluvy, vyhrožování, ponižování).
- **Fyzická šikana** = přímá a nepřímá (bití, vydírání, krádeže a ničení majetku oběti).
- **Smíšená (kombinovaná) šikana** = kombinace verbální a fyzické (násilné a manipulativní příkazy + fyzické útoky na člověka nebo jeho majetek).
- **Kyberšikana** = (též kybernetická šikana, počítačová šikana či cyberbullying) je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií.

Varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že žák se podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž je jeden z účastníků viditelně slabší a snaží se uniknout.
- Žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními. • Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.

- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť dítěte jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!".
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co ho trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Právní odpovědnost školy

Škola má odpovědnost za žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb. (školského zákona) jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Z tohoto důvodu pedagog musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují to-mu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR

Závažnější forma šikany může vykazovat znaky skutkové podstaty například těchto činů:

- § 146 trestního zákoníku (dále jen „TZ“) ublížení na zdraví
- § 171 TZ omezování osobní svobody
- § 175 TZ vydírání
- § 177 TZ útisku
- § 185 TZ znásilnění
- § 191 TZ šíření pornografie
- § 205 TZ krádež
- § 228 TZ poškození cizí věci
- § 353 TZ nebezpečné vyhrožování

Motivování pedagogů pro změnu

Pedagogičtí pracovníci si uvědomují důležitost prevence a v krizovém plánu školy mají dostupné postupy řešení při zjištění problémů. Na poradách jsou průběžně seznamováni s aktivitami Minimálního preventivního programu školy, vydanými metodickými pokyny (např. o šikaně, o doporučení k primární prevenci rizikového chování apod.), poznatky získané na seminářích, spolupracují se školním poradenským pracovištěm (dále jen ŠPP). Jsou si vědomi, že chceme-li vytvořit ve škole bezpečné prostředí, ve kterém budou spokojeni žáci i pedagogové, má prevence i důsledné řešení případných problémů nezastupitelné místo v jejich práci.

Užší realizační tým

Ředitelka školy:	Mgr. Lenka Lednická
Zástupci ředitele školy:	1. stupeň: Mgr. Michaela Mrozinská 2. stupeň: Mgr. Hana Kimerová, Mgr. Klára Bílová Bilingvní sekce: Mgr. Táňa Bahnerová
Školní metodici prevence:	1. stupeň: Mgr. Simona Podešvová 2. stupeň: Mgr. Jindřich Švub
Školní psycholog:	Mgr. Lucie Svobodová
Výchovný poradce:	Mgr. Gabriela Chupáčová

Postup při řešení šikanování

V případě výskytu šikany ve škole mohou nastat dvě různé situace. Školní metodik prevence na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda jde o **počáteční** a obvyklou šikanu, jejíž řešení zvládne škola vlastními silami, nebo zda jde o **pokročilejší** šikanu a škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její spolupráce se specializovanými institucemi a případně i policií.

Do komplikované šikany patří především neobvyklé formy šikany (např. výbuch skupinového násilí při pokročilejší šikaně). Dále se do ní zahrnují základní formy šikany, se kterými škola nemá zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti.

Postup při odhalení šikany

- Odhad závažnosti narušení vztahů ve skupině
 - a) **počáteční narušení** tj. první, druhý a třetí stupeň šikanování
 - b) **pokročilé narušení** tj. čtvrtý a pátý stupeň šikanování
- Volba strategie vyšetřování podle závažnosti šikany

Postup vyšetřování v případě, že jde o počáteční stadia šikanování (škola vyřeší situaci vlastními silami)

Pedagogický pracovník, který má podezření na šikanování, postupuje podle následujících pravidel:

- 1) konfrontuje svá pozorování s dalšími kolegy
- 2) bezodkladně oznámí své podezření vedení školy, příslušnému školnímu metodikovi prevence, třídnímu učiteli a konzultuje s nimi další postup
- 3) třídní učitel (TU) vyslechne spolu se školním metodikem prevence (ŠMP) nejdříve oběť - citlivě, diskrétně, zaručí bezpečí a důvěrnost informací, případně svědky (žáky, kteří oznámili či jinak poukázali na šikanu spolužáka)
- 4) třídní učitel vyslechne spolu se školním metodikem prevence vytipované svědky (žáky, kteří s obětí kamarádí, sympatizují, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování)

Během šetření se TU + ŠMP zaměří zejména na následující zjištění:

- Kdo všechno je obětí šikany?
- Kdo byl přímým svědkem situací, kdy docházelo k šikaně a případně se snažil zastávat oběti?
- Kdo je nečinným účastníkem situace? (žáci, kteří byli přímými svědci šikanování, ale neúčastnili se šikanování, pouze přihlíželi)

- Kdo je agresorem, kolik agresorů je? (kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník šikanování?)
 - Co, kdy, kde, a jak dělali agresor/agresoři oběti/obětem? (cílem je získání maxima možného množství informací)
 - K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
 - Jak dlouho šikana trvá?
- 5) třídní učitel ve spolupráci se školním metodikem prevence se spojí se zákonnými zástupci případné oběti, konzultuje s nimi výskyt nepřímých znaků šikany, požádá je o pomoc a spolupráci.
 - 6) vedení školy zajistí ochranu oběti šikany (do doby, než se vše vyřeší – škola zajistí zvýšený dohled, zorganizování bezpečných příchodů a odchodů dítěte do a ze školy, v závažném případě ponechat doma)
 - 7) třídní učitel vyslechne se školním metodikem prevence agresory, případně je konfrontuje mezi sebou, snaží se je dovést k přiznání (jednat s agresory, až když víme, co, kdy, kde a jak se stalo – většinou se zapletou do vlastních lží)
 - 8) vedení školy svolá výchovnou komisi (vedení školy, třídní učitel, školní metodik prevence případně výchovný poradce), která na základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti, navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Na výchovné komisi vedení školy seznámí zákonné zástupce agresora se situací, sdělí jim navrhovaná opatření a požádá je o spolupráci, pokud odmítají, zváží oznámení na Policii ČR a orgánům sociálně právní ochrany dítěte, v případě potřeby doporučí zákonným zástupcům péči dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků.
 - 9) vedení školy seznámí zákonné zástupce oběti se situací, domluví se na opatřeních k nápravě vzniklé situace
 - 10) třídní učitel ve spolupráci s metodikem prevence na nejbližších třídních schůzkách (lze svolat i mimořádné třídní schůzky) seznámí ostatní zákonné zástupce, že se ve třídě řešila šikana a jak se dále bude pracovat s rizikovou třídou v preventivní oblasti, vybídne zákonné zástupce ke spolupráci
 - 11) práce s celou třídou
 - a) pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě
 - b) třídní učitel seznámí obecnou formou ostatní žáky s daným případem, provede opětovné seznámení žáků se školním řádem, jasně vyjádří negativní postoj k násilí, opakovaně zapíše poučení do třídní knihy

V případě, že šikanování oznámí zákonní zástupci, pracuje třídní učitel nebo školní metodik prevence obdobně podle výše uvedených pravidel.

Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy, školního metodika prevence a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora.

Při jednání se zákonnými zástupci dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Ze všech jednání je proveden podrobný zápis.

Postup vyšetřování v případě, že jde o projev pokročilé a nestandardní šikany – výbuch skupinového násilí (škola potřebuje k řešení pomoc odborníků)

- 1) rychlé překonání šoku pedagogického pracovníka - bleskový odhad závažnosti a formy šikany, rychle odhadnout vlastní možnosti k záchraně oběti (nevystavovat se nepřiměřenému ohrožení)
- 2) bezprostředně zajistit záchranu oběti, odvést okamžitě ze třídy
- 3) zalarmovat pedagogy v blízkosti, informovat vedení školy
- 4) zajistit dohled ve třídě, nenechávat třídu samotnou – zabránit agresorům a svědkům domluvit se na křivé výpovědi
- 5) pokračovat v pomoci a podpoře oběti (zajistit lékařské vyšetření)
- 6) zachycení výpovědi ve třídě (nejlépe napsat, co viděli)
- 7) vyslechnout oběť
- 8) ředitel školy kontaktuje rodiče oběti
- 9) při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy oznámí tuto skutečnost Policii ČR a orgánu sociálně právní ochrany dítěte
- 10) následuje vlastní vyšetřování a dále se pokračuje dle předchozího postupu

Účastní-li se šikanování většina problémové třídy nebo jsou-li normy agresorů třídou akceptovány, spolupracuje škola s nezávislými odborníky – specialista na problematiku šikanování z PPP, SVP, diagnostického ústavu, krizového centra apod. Vzhledem k závažnosti celého problému se dohodnout další postupy léčby s externími spolupracovníky a s jejich pomocí se modifikuje Rámcový třídní plán pro danou specifickou situaci. Pravidelně se kontroluje dodržování navržených postupů a konzultuje další vývoj situace ve třídě.

Nápravná opatření

Doporučuje se pracovat s agresorem

- jeho náhled na vlastní chování
- odhalení motivů jeho jednání
- charakteristika jeho rodinného prostředí

V případě potřeby zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Přijetí nápravných opatření vůči agresorovi

- výchovná opatření - napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy (podle míry a závažnosti provinění) - stanoveno školním řádem
- snížení známky z chování – stanoveno školním řádem
- převedení do jiné třídy, pracovní skupiny, popř. jiné školy (na základě domluvy a souhlasu se zákonnými zástupci žáka) – je třeba posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí

V případech velmi závažné šikany lze užít další opatření

- vedení školy doporučí zákonným zástupcům žáka dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče
- vedení školy případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu
- vedení školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu. Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem (třídní učitel, metodik prevence)

Šikana zaměřená na učitele

Šikana učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a žák/student se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu pedagoga. Tato forma šikany je tedy charakteristická tím, že strana s nižším statusem a nižší mírou formálně přidělené moci ubližuje straně s vyšším statusem a formální autoritou.

Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele

- Škola akcentuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole, otevřeně takové chování odmítá a realizuje prevenci případně intervenci, pokud k výskytu dojde.
- Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- Škola má jasně stanovený způsob, jakým mají pedagogové podezření na šikanu své osoby nebo kolegy, nebo oznámení o šikaně podat, komu a jak s tím bude nakládáno – pedagog takové podezření může neprodleně oznámit řediteli školy, metodikovi prevence, pracovníku školního poradenského pracoviště, či někomu z kolegů
- Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování konzistentně; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací

ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení na individuální konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu.

- Problémy neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.

Specifika pro řešení šikany zaměřené na učitele

- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Škola podporuje své pedagogy k vyhledání pomoci, zajistí bezpečí pro pedagoga a řeší vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.

Krizový plán pro řešení šikany učitele

- 1) odhad závažnosti a formy šikany pedagoga
 - 2) rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s obětí
 - 3) nalezení vhodných svědků
 - 4) individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresora a svědků a konfrontace oběti s agresorem)
 - 5) ochrana pedagoga – změna třídy
 - 6) vedení školy vyzve zákonného zástupce agresora k jednání se školou, zákonný zástupce je seznámen se všemi skutečnostmi případu, porušením školního řádu, návrhem výchovného opatření, který schválila a doporučila pedagogická rada, z tohoto jednání se pořídí záznam, v případě potřeby doporučí zákonným zástupcům péči dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků
 - 7) třídní učitel ve spolupráci s metodikem prevence na třídních schůzkách seznámí zákonné zástupce, jak se škola k případu postaví a jak bude pracovat s rizikovou třídou v preventivní oblasti, vybídne zákonné zástupce ke spolupráci
 - 8) práce s celou třídou
 - a) škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení
 - b) pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě
 - c) třídní učitel seznámí obecnou formou ostatní žáky s daným případem, provede opětovné seznámení žáků se školním řádem, jasně vyjádří negativní postoj k násilí, opakovaně zapíše poučení do žákovské knížky a třídní knihy
- Pokud je tento plán nedostatečný, zajistí si pedagog pro sebe bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.) a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě vyžaduje-li to situace.

- V případě výskytu šikany pedagoga si škola vytvoří mechanismy a postupy (krizový plán), aby bylo zřejmé, jak zacházet s případnými podobnými situacemi v budoucnu.
- V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, může se obrátit na ČŠI, školského ombudsmana nebo příslušný inspektorát práce.

Primární prevence šikany

Prevence v třídnických hodinách

Třídnické hodiny jsou na naší škole pravidelně realizovány dvěma způsoby:

- 1. stupeň ZŠ: Třídnické hodiny zařazuje učitel dle potřeby. Minimálně však 1x za měsíc.
- 2. stupeň ZŠ: Třídnické hodiny jsou realizovány v rámci předmětu Společenská výchova. Každý třídní učitel má ve své třídě vždy v pondělí první vyučovací hodinu Společenskou výchovu, v rámci které lze realizovat náplň třídnických hodin.

Cílem je podpora pozitivní atmosféry, rozvoj spolupráce a komunikačních dovedností žáků, začlenění nových žáků a neprůbojných či opomíjených žáků do kolektivu. Třídní učitel sleduje vztahy ve třídě, podílí se na rozvoji pozitivních vztahů mezi žáky a na zlepšení třídního klimatu. Udržuje ovzduší důvěry mezi žáky a pedagogy, pomáhá vytvářet třídní pravidla a v kritických situacích dává jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat. Informuje žáky i rodiče, na koho se obrátit při problémech – třídní učitel, školní metodik prevence, schránka důvěry, vedení školy, linka bezpečí.

Prevence při výuce

Témata prevence rizikového chování včetně problematiky agresivního chování, šikany a kyberšikany jsou zapracována do Minimálního preventivního programu, který je provázán se školním vzdělávacím programem. K tomuto účelu jsou převážně využity předměty, které se přímo vztahují k prevenci rizikových jevů (člověk a jeho svět – prvouka, výchova k občanství, výchova ke zdraví, informační a komunikační technologie, tělesná, výtvarná výchova). Povinností všech pedagogů je vytvářet bezpečné vztahy mezi dětmi a eliminovat aktivity, které podporují rizikové chování a zvyšují napětí.

Prevence na školních i mimoškolních akcích mimo vyučování

Prevence ve škole mimo vyučovací hodiny

- důsledné dohledy na rizikových místech (toalety, chodby, zákoutí, školní jídelna)
- posílené dohledy na akcích pořádané školou

Prevence na mimoškolních programech pořádané školou

Do této oblasti spadají především výlety, exkurze, pobyty v přírodě, adaptační pobyty, ozdravné pobyty, návštěvy divadla, kina, práce s dětmi v zájmových kroužcích.

Při společných akcích je potřeba respektovat a dodržovat:

- společně předem připravená pravidla, jimiž se řídí jak žáci, tak pedagogové
- rozdělení žáků do menších skupin
- problémové žáky rozdělit do ostatních skupin tak, aby se k sobě nedostali potencionální agresori a oběti
- pedagog je se skupinami v neustálém kontaktu – všímat si, zda žák nevyhledává častější přítomnost učitele nebo se straní kolektivu
- v problémových skupinách posílit pedagogický dozor

Ochranný režim

Interní zdroje:

- školní řád
- účinné dohledy pedagogů – je stanoven pevný rozvrh dohledů pedagogických pracovníků v prostorách školy před vyučováním a o přestávkách, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, ve školní jídelně
- scénář postupu školy při podezření nebo při výskytu šikany
- QR kódy ve třídách a dalších místech ve škole, které žáky odkazují na školní elektronickou schránku důvěry (Nenech to být „NNTB“ = software pro whistleblowing)

Externí zdroje:

- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízení, č. j. 21149/2016
- Metodické doporučení k prevenci rizikového chování dětí, žáků a studentů ve školách a ve školních zařízeních, č. j. 1291/2010 – 28

Kyberšikana

Metodické doporučení k prevenci rizikového chování dětí, žáků a studentů ve školách a ve školních zařízeních (příloha č. 7.) – dokument MŠMT č. j.: 21291/2010 – 28

Kyberšikanu definujeme jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování,

kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost.

Praktiky kyberšikany:

Mobil

- Urážení či ponižování skrze sociální sítě (WhatsApp, TikTok, Messenger, Instagram, apod.)
- SMS/MMS/video nevhodného obsahu (urážení, zastrašování, ponižování)
- volání, prozvánění
- natáčení/focení a následné zveřejňování natočeného/vyfoceního (rozesílání dalším lidem, umístění na YouTube apod.)

Internet

- zakládání falešných profilů nebo změna původního
- zakládání profilů proti nějaké osobě
- e-maily nevhodného obsahu
- krádež hesel a následné zneužití účtů
- obtěžování přes webkamery a IM

Propojenost kyberšikany s tradiční školní šikanou

Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (př. nadávky, ponižování...), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat,...) a naopak. Oběť klasické šikany se může stát agresorem v kyberšikaně.

Kdy se škola má začít zabývat kyberšikanou?

Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které nám pomůže se rozhodnout pro správný postup řešení. Poslouží k tomu zodpovězení tří otázek:

- Týká se kyberšikana žáka mé školy?
- Jak jsem se o informaci dozvěděl?
- Děje se kyberšikana během vyučování?

Kdo řeší a s kým spolupracuje?

Školní metodik prevence s třídním učitelem a vedením školy.

Trestně-právní hledisko kyberšikany

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- § 354 TZ nebezpečné pronásledování
- § 182 TZ porušení tajemství dopravovaných zpráv
- § 183 TZ porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovaných v soukromí – např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti
- § 184 TZ pomluva – např. vytvoření webových stránek, které nepravdivě zesměšňují oběť
- § 191 TZ šíření pornografie
- § 144 TZ účast na sebevraždě

Ochranný režim

- školní řád - pravidla používání ICT, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, přestávkách, v prostorách školy,....)
- pedagogičtí pracovníci jsou povinni v souladu s pracovním řádem vykonávat v budově školy kvalitní dohled nad žáky o přestávkách, před začátkem vyučování, po jeho skončení i během osobního volna žáků, a to hlavně v prostorách, kde by k rizikovým jevům mohlo docházet
- během vyučování mají žáci vypnuté mobilní telefony
- v odborných učebnách žáci dodržují bezpečnostní řady těchto učeben
- v učebnách ICT pedagog kontroluje, co právě žák na své ploše dělá a podporuje pozitivní využívání technologií

Co dělat při zjištění kyberšikany z pozice školy?

Pedagogický pracovník, který má podezření na kyberšikana, postupuje podle následujících pravidel:

- bezodkladně oznámí své podezření vedení školy, výchovnému poradci, školnímu metodikovi prevence, učiteli a konzultuje s nimi další postup

Třídní učitel ve spolupráci se školním metodikem prevence

- zajistí ochranu oběti
- zajistí dostupné důkazy s podporou IT kolegy
- důkladně vyšetří všechny souvislosti se zjištěným incidentem
- informuje zákonné zástupce oběti i zákonné zástupce kyberagresora – postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u „klasické šikany“
- poskytne zákonným zástupcům informace o pomáhajících institucích (PPP, OSPOD, Policie ČR) a možnostech řešení situace - některé případy kyberšikany nespádají do kompetence školy
- na třídních schůzkách seznámí ostatní zákonné zástupce, že se ve třídě řešila kyberšikana a jak se bude pracovat s rizikovou třídou v preventivní oblasti, vybídne zákonné zástupce ke spolupráci

- seznámí obecnou formou ostatní žáky s daným případem, provede opětovné seznámení žáků se školním řádem, opakovaně zapíše poučení do žákovské knížky a třídní knihy

Vedení školy

- při podezření, že projevy kyberšikany naplnily skutkovou podstatu trestného činu (provinění), oznámí tuto skutečnost Policii ČR
- v případě, že zákonní zástupci odmítají spolupracovat se školou, požádá o pomoc orgán sociálně právní ochrany dítěte
- žádá všechny zainteresované instituce a další subjekty, které se zapojily do šetření případu, o konečné stanovisko
- volává výchovnou komisi (vedení školy, třídní učitel, školní metodik prevence), která na základě shromážděných informací stanoví výchovná opatření v souladu se školním řádem

Školní metodik prevence

- spolupracuje s třídním učitelem
- koordinuje průběh celého vyšetřování
- provede zápis do evidence rizikového chování na škole.

Doporučení zákonným zástupcům při podezření na kyberšikanu u svého dítěte

- neodpovídat a nekomunikovat s útočníkem
- uchovat důkazy (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky, apod.)
- zamezit přístup k telefonnímu číslu či službě, pomocí které své útoky realizuje
- svěřit se blízké osobě, oznámit útok, vyhledat pomoc
- kontaktovat školu a specializované instituce (PPP, policii ČR, SVP, intervenční služby specializující se na řešení kyberšikany, psychology apod.)
- po prošetření celého případu trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí

Spolupráce se zákonnými zástupci

Zákonní zástupci jsou se Školním programem proti šikanování seznámeni prostřednictvím třídních schůzek nebo webových stránek školy. Zákonní zástupci mají možnost kdykoli využít služeb školního poradenského pracoviště a konzultovat včas své podezření, podílet se na jeho řešení, případně také přijmout pomoc s řešením následků.

Snahou školy je neustále zefektivňovat spolupráci se zákonnými zástupci následujícími prostředky

- zapojení většího počtu zákonných zástupců do školních a třídních akcí
- pořádání akcí pro rodiče a žáky – den otevřených dveří, projektové dny, vánoční jarmark, coffee mornings
- spolupráce při řešení problémů
- častější spolupráce u ohrožených dětí
- usnadnění kontaktu zákonným zástupcům s učitelem – Komens, e-mail, konzultační hodiny, elektronické žákovské knížky apod.
- beseda s odborníky – nebezpečné jevy na sociálních sítích

Školní poradenské služby

V rámci školního poradenského pracoviště jsou nabízeny služby, v rámci kterých jsou poskytovány individuální i skupinové služby žákům, pedagogům a zákonným zástupcům:

- činnost školního metodika prevence
- činnost školního psychologa
- činnost ředitele a zástupců školy

Úkolem školního metodika prevence je ve spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky zajištění tvorby, evaluace a aktualizace školního programu proti šikanování.

Náplň jeho činnosti je:

- úzká spolupráce s pedagogickými pracovníky, zejména pak s třídními učiteli
- pomoc ohroženým žákům
- diagnostika problémových tříd
- v případě výskytu šikany okamžité řešení situace, zajištění první pomoci
- práce s obětí i agresorem, jejich zákonnými zástupci
- spolupráce s institucemi, které se podílejí na prevenci a řešení šikany
- zajištění dalšího vzdělávání pedagogů v oblasti šikany

Spolupráce se specializovanými zařízeními

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy s dalšími institucemi a orgány:

- **v resortu školství** – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry
- **v resortu zdravotnictví** – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie
- **v resortu sociální péče** – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence

- s Policíí ČR – pokud dojde k závažnému případu šikanování

Organizace	Jméno odborníka	E-mail/telefon
Okresní metodik prevence	Mgr. Petra Chudá Mgr. Jakub Macošek Mgr. Kateřina Puterová	petra.chuda@ppp-ostrava.cz jakub.macosek@ppp-ostrava.cz katerina.puterova@ppp-ostrava.cz
Krajský školský koordinátor prevence	Mgr. Andrea Matějková	andrea.matejkova@msk.cz
Poradna pro primární prevenci Ostrava	Tomáš Velička	pppp.ostrava@seznam.cz
OSPOD Ostrava	Mgr. Lenka H. Russová	Tel.: 731421851
Středisko výchovné péče	Mgr. Simona Muťková	vedouci@syp-ostrava.cz

Vztahy se školami v okolí

Často neexistuje ostrá hranice mezi školní a mimoškolní šikanou. Může nastat případ, kdy agresori i oběti jsou z různých škol. V takových případech je třeba navázat kontakt s vedením škol, odkud protagonisté šikanování jsou a zajistit spolupráci při řešení šikany. Významnou úlohu zde hraje také spolupráce se sociálními kurátory a policií.

Evaluace

V našem programu proti šikanování je evaluace realizována především prostřednictvím otevřených diskuzí s dětmi, popřípadě formou dotazníků, které žáci vyplňují v rámci hodin zaměřených na práci s klimatem třídy a v třídnických hodinách. Na zpětné vazbě se podílí nejen třídní učitelé, ale všichni pedagogové, kteří v konkrétní třídě vyučují.

Doporučená literatura z oblasti školního šikanování

Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

Kolář, M. (1997, 2000). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.

Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.

Kolář, M. (Ed.) (2004). Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PF UP 30.3.

Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.

Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: sborník metod. Praha, IPPP.

Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál.

Kolář, M. (2007). Český školský program proti šikanování. Perspektivy. In: Sociální prevence. Bratislava: Národné osvetové centrum.

Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina č.3/2007

Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18

Kolář, M. (2005). Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7. 13

Kolář, M. (1998). Soudce Lynch na českých školách? Vyšetřování a léčba specifických typů šikan; in Sborník „Prevence šikanování ve školách“, Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha.

Přílohy

Informační leták pro žáky ZŠ

- ! Nikdo nemá právo druhému ubližovat!
- ! Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky, ubližují ti a ty nevíš, jak dál?
- ! Víš o někom, kdo je šikanován, a je ti ho líto?

PŘEKONEJ STRACH A ZAJDI ZA UČITELEM, KTERÉMU DŮVĚŘUJEŠ (ŠKOLNÍM METODIKEM PREVENCE, VÝCHOVNÝM PORADCEM).

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě.

Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

Proč bývá člověk šikanován?

Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi některými spolužáky. Převládá v nich bezohlednost a násilí.

Jak se můžeš bránit?

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší.“

Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct, je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- **Obrať se na učitele, kterému důvěřuješ. Může ti skutečně pomoci, bude ti věřit a neprozradí tě.**
- **Svěř se svým rodičům.**

- V případě, že nenajdeš odvahu říct to ani svým rodičům, zavolej na *Linku bezpečí*, telefon 800 155 555 nebo 116 111. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.

Informační leták pro rodiče

Jak ochránit své dítě před šikanou

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým.

V počátku se to děje nenápadně, prostřednictvím různých legráček a „testíků“ (strkání, nadávání, schovávání věcí...), případně odmítáním, přehlížením, zesměšňováním a pomlouváním. Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí) nebo kruté psychické násilí, někdy oboje dohromady.

!!! Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

Jak dítě zachránit?

- Nepřehlédněte varovné signály!(viz Přímé a nepřímé znaky šikany)
- Poskytněte dítěti maximální oporu.
- Neprodleně kontaktujte či navštivte školu (ředitelku, třídního učitele, školního metodika) a sdělte jim své podezření.
- V závažnějších případech navažte kontakt s odborníkem.

Jaké odborníky kontaktovat?

ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

kontaktní osoba: **Mgr. Simona Podešvová (1. stupeň), Mgr. Jindřich Švub (2. stupeň)**

email: podesvova@zs-ostrcil.cz, svub@zs-ostrcil.cz

ŠKOLNÍ PSYCHOLOG

kontaktní osoba: **Mgr. Lucie Svobodová Dis.**

email: svobodova@zs-ostrcil.cz

VÝCHOVNÝ PORADCE

kontaktní osoba: **Mgr. Gabriela Chupáčová**

email: chupacova@zs-ostrcil.cz

PORADNA PRO PRIMÁRNÍ PREVENCI

kontaktní osoba: **Tomáš Velička** – ředitel

tel: 732 508 463

email: pppp.ostrava@seznam.cz

PEDAGOGICKO PSYCHOLOGICKÁ PORADNA OSTRAVA

Kontaktní osoba: Mgr. Jakub Macošek, Mgr. Petra Chudá - okresní (oblastní) metodik
prevence

Tel.: 553 810 769

tel.: 553 810 768

e-mail: jakub.macosek@ppp-ostrava.cz e-mail: petra.chuda@ppp-ostrava.cz

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM

- pomoc při řešení výchovných a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě

tel.: 241 484 149

email: problem@ditekrize.cz

web: www.ditekrize.cz

Kde hledat pomoc – webové odkazy

- www.minimalizacesikany
- www.sikana.org
- www.internetporadna.cz
- www.linkabezpeci.cz
- www.e-nebezpeci.cz
- www.e-bezpeci.cz
- www.ncbi.cz
- www.Horka-linka.cz
- www.nntb.cz
- www.nebudobet.cz

Zpracoval: Mgr Jindřich Švub (školní metodik prevence pro 2. stupeň)

Schváleno ředitelkou školy Mgr. Lenkou Lednickou

V Ostravě dne 25. 08. 2023